

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΗΡΟΣ

Πολιτεία I, 614b - 621d

Προτεινόμενοι στόχοι

- Να επισημάνουν οι μαθητές τη σημασία της δικαιοσύνης για την ευδαιμονία των πολιτών και να εκτιμήσουν πόσο σημαντικό είναι να απονέμεται δικαιοσύνη, να ικανοποιείται δηλαδή το αίσθημα δικαίου, και μετά το θάνατο.
- Να κατανοήσουν το ρόλο της μοίρας (Λάχεσης), σε σχέση με την ελευθερία επιλογής.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία της παιδείας για τις επιλογές κάθε ανθρώπου.
- Να συνδέσουν το μύθο του Ηρό με το μύθο του Γύγη και την αλληγορία του σπηλαίου.

Εισαγωγή

Η εισαγωγή στο μύθο του Ηρό αποτελεί στην ουσία ευρεία περίληψη του κειμένου το οποίο δεν διδάσκεται. Η εισαγωγή αυτή είναι αναγκαία γιατί, καθώς ο μύθος δίνεται αποσπασματικά, δεν θα γίνουν κατανοητές οι δύο ενότητες που θα διδαχθούν. Θα ήταν ίσως προτιμότερο να δοθεί και το πλατωνικό κείμενο σε μετάφραση.

Ερωτήσεις (για την εισαγωγή)

1. Πώς συνδέεται το θέμα του μύθου με τα προβλήματα που εξετάζονται στην *Πολιτεία*;
2. Ποια θέση έχει ο μύθος του Ηρό στη δομή της *Πολιτείας*; Θυμηθείτε τις αντιλήψεις που παρουσίασε ο Γλαύκων στο Β' βιβλίο⁴⁴.
3. Ποιος ήταν ο Ηρ ο Αρμένιος και πώς μπόρεσε να αφηγηθεί όσα συμβαίνουν στον άλλο κόσμο;
4. Ποιοι ζήτησαν από τον Ήρα να ανακοινώσει στους ζωντανούς όσα διαδραματιζόνταν στον Άδη και σε τι αποσκοπούσαν κατά τη γνώμη σας;

---

⁴⁴ Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 27.

5. Να περιγράψετε την εικόνα που αντίκρισε ο Ήρ ο Αρμένιος στον άλλο κόσμο.
6. Πώς διαχωρίζονται οι ψυχές από τους δικαστές τους και ποια πορεία ακολουθούν;
7. Γιατί ο τόπος της κρίσεως χαρακτηρίζεται ως δαιμόνιος τόπος;
8. Ποια κοινά στοιχεία έχει η εικόνα που περιγράφει ο Ηρ με αυτήν της ομηρικής Νέκυιας (Όδύσσεια λ) και με την αντίστοιχη των δημοτικών τραγουδιών;
9. Πώς και για πόσο χρόνο τιμωρούνται οι ψυχές στον Άδη;
10. Να περιγράψετε το χώρο στον οποίο βρισκόταν η άτρακτος της Ανάγκης και όσα διαδραματίζονταν εκεί.
11. Με ποιο κριτήριο επιλέγουν οι ψυχές τη ζωή που επιθυμούν να ζήσουν με τη νέα τους ενσάρκωση;
12. Γιατί οι ψυχές υποχρεώνονται να πιουν το νερό της λησιμονιάς;
13. Ποια είναι, σύμφωνα με το μύθο, η σημασία της ανάμνησης στη νέα επιλογή βίου από τον άνθρωπο;
14. Από πού αντλεί στοιχεία ο Πλάτων, για να γράψει το μύθο του Ηρός και για ποιους το έργο του αποτέλεσε πρότυπο;
15. Ποιες από τις δοξασίες που περιέχονται στο μύθο επιβιώνουν σήμερα; Σε τι οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η επιβίωσή τους;
16. Να συγκρίνετε τις αντιλήψεις που εκφράζει ο Λορέντζος Μαβίλης στο σονέτο *Λήθη* με όσα εκθέτει ο Πλάτων για τις ψυχές στον Άδη.

Λήθη

*Καλότυχοι οι νεκροί που λησιμονάνε
την πίκρια της ζωής. Οντας βυθίσει
ο ήλιος και το σούρουπο ακλουθήσει,
μην τους κλαις, ο καημός σου όσος και να 'ναι.*

*Τέτοιαν ώρα οι ψυχές διψούν και πάνε
στης λησιμονιάς την κρυσταλλένια βρύση·
μα βούρκος το νεράκι θα μαυρίσει
α στάξει γι' αυτές δάκρυ όθε αγαπάνε.*

*Κι αν πιουν θολό νερό ξαναθυμούνται,
διαβαίνοντας λιβάδια από ασφοδίλι,
πόνους παλιούς που μέσα τους κοιμούνται,
Α δε μπορείς παρά να κλαις το δείλι,*

τους ζωντανούς τα μάτια σου ας θρηνήσουν :
θέλουν – μα δε βολεί να λησμονήσουν.

Ενότητα 14η: Ἀρδιαῖος ὁ τύραννος

Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1. Ποια ήταν τα εγκλήματα του τυράννου Ἀρδιαίου και πόσο χρόνο διαρκούσε ήδη η τιμωρία του, την εποχή της κατάβασης του Ηρόδου στον Ἄδη;
2. Στα σχόλια του βιβλίου σας αναφέρεται ότι ο Ἀρδιαῖος ετοιμαζόταν για την επόμενη μετεμψύχωσή του. Από ποιο σημείο του κειμένου το καταλαβαίνουμε αυτό;
3. Γιατί νομίζετε ότι θεωρεί αναγκαίο ο Πλάτων να παραθέσει το χαρακτηρισμό *μέγας* για τον Ἀρδιαῖο;
4. Σύμφωνα με τα σχόλια του βιβλίου σας και το όνομα του τυράννου (Ἀρδιαῖος) και η χώρα του (η Παμφυλία) δίνουν εξωτικό χρώμα στην αφήγηση. Σε τι, κατά τη γνώμη σας, αποβλέπει ο Πλάτων με αυτό;
5. *ἔθεασάμεθα γὰρ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων*: Πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός ότι ο Πλάτων, ενώ επικρίνει τις ποιητικές αφηγήσεις για τον Ἄδη, παραθέτει και ο ίδιος αφηγήσεις για *δεινὰ θεάματα*;
6. Με ποιους ποιητικούς τρόπους αποδίδει ο Πλάτων το μέγεθος των εγκλημάτων και την κακία των εγκληματιών;
7. Πώς αντιδρούν τα ἄψυχα στην κακία των τιμωρουμένων στον Ἄδη; Αφού διαβάσετε και το σχόλιο του Πρόκλου που δίνεται παρακάτω, να συγκρίνετε την αντίδραση αυτή με το ρόλο της φύσης στα δημοτικά τραγούδια.
Πρόκλος: πάντα γὰρ ταῦτα καὶ φορικώδεις μὲν ποιεῖ τὰς ποινὰς καὶ ἀπαραιτήτους, ἀνυπερβλήτους δὲ τὰς μοχθηρίας δείκνυσι τῶν κολαζομένων, εἶπερ καὶ τὰ ἄψυχα φωνὴν ἀφίησιν ἔμψυχον κατ' αὐτῶν καὶ τὰ κολάζοντα φάσματα δυσνεῖβλεπτα καὶ τὰ δεσμοτήρια ἄψυκτα.
8. Να περιγράψετε με λίγα λόγια την εικόνα του βασανιστηρίου του Ἀρδιαίου. Ποια είναι τα κοινά σημεία και οι διαφορές με αντίστοιχες εικόνες της χριστιανικής Κολάσεως;

9. Η τιμωρία του τυράννου συντελείται για εκδίκηση ή για παραδειγματισμό των άλλων; Από πού το συμπεραίνουμε;
10. Γιατί οι αμετανόητοι εγκληματίες (*τῶν ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν*) παρουσιάζονται να είναι στην πλειονότητά τους τύραννοι, βασιλείς και δυνάστες, ενώ οι ιδιώτες είναι λίγοι;
11. *ἄνδρες ἄγριοι, διάπυροι ἰδεῖν (...)* συμποδίσαντες (...) *ἐκδείραντες (...)* εἶλκον ἐπ' ἀσπαλάθων κνάμπτοντες. Ποια εντύπωση σας προκαλεί η σκηνή και ποιο στόχο του συγγραφέα υπηρετεί κατά τη γνώμη σας;
12. Ποιος είναι ο ρόλος των μετοχών στην περιγραφή της τιμωρίας του Αρδιαίου;
13. Ποια σημασία έχει η τιμωρία του τυράννου για το θέμα της *Πολιτείας*⁴⁵;

Λεξιλογικές- Σημασιολογικές ερωτήσεις

1. Να γράψετε τις λέξεις που ζωντανεύουν περισσότερο την εικόνα της τιμωρίας του τυράννου Αρδιαίου και να δώσετε τη σημασία τους.
2. *διάπυροι* - *δεινός*: α) Να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις σε σύντομες φράσεις της νέας ελληνικής, όπου θα φαίνεται η σημασία τους⁴⁶. β) Να γράψετε ομόρριζες λέξεις (απλές και σύνθετες) στη νέα ελληνική.
3. *μυκῶμαι*: Ποια είναι η κυριολεκτική σημασία του και ποια η μεταφορική; Να γράψετε στη νέα ελληνική τέσσερα ηχοποίητα ρήματα ή ουσιαστικά με παρόμοια κυριολεκτική και μεταφορική σημασία⁴⁷.
4. (*ἀν*)*ιέναι*, *φθέγμα*, *εἶλκον*: Να γράψετε στη νέα ελληνική τέσσερα ομόρριζα (απλά ή σύνθετα) από κάθε λέξη⁴⁸.

⁴⁵ Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 28.

⁴⁶ α) *διάπυρος*: (για υλικό) πυρακτωμένος/ μεταφορικά: ένθερμος, έντονος, φρ. *διάπυρος ευχέτης* - *δεινός* ομιλητής, *δεινή* θέση, τα *δεινά* του πολέμου κτλ. β) *πυρετός*, *εμπύρετος*, *πυρώνω*, *πυρσός*, *πυρφόρος* κτλ., *δεινότητα*, *επιδεινώνω*, *επιδείνωση*, (τα) *πάνδεινα*, *δεινόσαυρος*, *δεινοπαθώ*.

⁴⁷ *γαβγίζω*, *νιαουρίζω*, *μουγκρίζω*, *βρυχώμαι*, *κράζω*, *βελάζω*, *κακαρίζω*.

⁴⁸ *ιταμός*, *εισιτήριο*, *ανεξίτηλος*, *αμαξιτός*, *προσιτός*, *εξιτήριο* // *φθόγγος*, *φθογγόσημο*, *απόφθεγμα*, *αποφθεγματικός*, *φθογγικός*, *φθογγολογία* // *έλξη*, *ελκυστικός*, *καθέλκυση*, *ανελκυστήρας*, *ρμουγκό*.

Ενότητα 15η: Λαχέσεως Λόγος

Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1. Ποιες ήταν στην αρχαία παράδοση οι Μοίρες⁴⁹;
2. Οι Σειρήνες παρουσιάζονται με διάφορους τρόπους στην αρχαία παράδοση. Ποιο είναι το κοινό σημείο όλων των αναφορών σ' αυτές;
3. *τὴν μὲν Κλωθῶ τῇ δεξιᾷ χειρὶ ἐφαπτομένην συνεπιστρέφειν τοῦ ἀτρακτοῦ τὴν ἔξω περιφορὰν.* Ποια σημασία έχει το γεγονός ότι η Κλωθῶ ακουμπάει με το δεξί της χέρι την κοσμική άτρακτο⁵⁰;
5. Να περιγράψετε την εικόνα της *Ανάγκης* και του χώρου όπου βρισκόταν.
6. Ποια είναι η ευθύνη του ανθρώπου στην επιλογή του τρόπου ζωής του;
7. Να εξηγήσετε τη στάση και τις κινήσεις καθεμιάς από τις Μοίρες σύμφωνα με το ρόλο τους στην κοσμική κίνηση και την τύχη του ανθρώπου.
8. Ποιες λαϊκές αντιλήψεις για το θάνατο παρουσιάζουν αναλογίες με τις αντιλήψεις για την Άτροπο;
9. Ποιος ρόλος αναγνωρίζεται στη Λάχεση στον πλατωνικό μύθο;
10. Ποιος είναι ο ρόλος του προφήτη στον πλατωνικό μύθο; Να συγκρίνετε το λόγο του με λόγους προφητών της Π. Διαθήκης.
11. Ποια γλωσσικά στοιχεία προσδίδουν ιερατικό ύφος στο λόγο του προφήτη;
12. Στο λόγο του προφήτη τονίζεται το εφήμερο της ψυχής, το θνητό του ανθρώπινου γένους. α) Πώς συνδυάζονται με την πίστη του Πλάτωνα στην αθανασία της ψυχής; β) Γιατί νομίζετε ότι χρησιμοποιεί ο Πλάτων το επίθετο *θανατηφόρος*; Ποια διαφορά έχει από το *θνητός* και το *εφήμερος*;

---

⁴⁹ Στους *Νόμους* 960c ο Πλάτων γράφει: *Τὸ Λάχεσιν μὲν τὴν πρώτην εἶναι, Κλωθῶ δὲ τὴν δευτέραν, τὴν Ἄτροπον δὲ τὴν τρίτην, σώτειραν τῶν λεχθέντων.*

⁵⁰ Η απάντηση μπορεί να δοθεί, όπως και στις προηγούμενες ερωτήσεις, από τα σχόλια του βιβλίου. Ο Κ. Γεωργούλης (2), σ. 577 υποστηρίζει ότι η εξωτερική περιφορὰ που μένει πάντα η ίδια είναι ο δείκτης της θετικής ύπαρξης, γι' αυτό πάνω σ' αυτή έρχεται το δεξί χέρι της Μοίρας των όντων που είναι η Κλωθῶ.

13. Γιατί η αρετή παρουσιάζεται *αδέσποτος*; Ποια θέση έχει η άποψη αυτή στην πλατωνική φιλοσοφία για το αγαθό⁵¹;
14. Ποια σημασία έχει ο λόγος του προφήτη για την ηθική υπόσταση του ανθρώπου;
15. Από ποια στοιχεία του κειμένου μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη ότι η επιλογή της ζωής είναι αποτέλεσμα ελευθερίας; Ποιους περιορισμούς της επιλογής αναγνωρίζει ο Πλάτων; Να απαντήσετε αναπτύσσοντας και το δικό σας προβληματισμό.⁵²
16. Να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα *οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε* με την άποψη του Ηράκλειτου *ἦθος ἀνθρώπων δαίμων*⁵³.
17. Επιλέγει κανείς ελεύθερα αλλά μέσα από τις δυνατότητες που του δίνονται και με βάση τη γνώση, την εμπειρία του κτλ. Να σχολιάσετε την άποψη αυτή, συγκρίνοντάς τη με την άποψη του Πλάτωνα. Σχετικά με την πρώτη άποψη, μπορείτε να διαβάσετε από τα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* το δοκίμιο του Sartre («Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος») ή να βρείτε από τα δικά σας διαβάσματα κείμενο άλλου υπαρκτιστή συγγραφέα⁵⁴.
18. *αἰτία ἐλομένου - θεός ἀναίτιος*: α) Νομίζετε ότι η επιλογή είναι απόλυτα ελεύθερη; β) Τι νομίζετε ότι μπορεί να συμβολίζει ο θεός;
19. Να συγκρίνετε την άποψη του Πλάτωνα για την ελευθερία επιλογής με την άποψη του Θουκυδίδη για την τύχη στο ακόλουθο χωρίο (I, 140): *ἐνδέχεται γὰρ τὰς ξυμφορὰς τῶν πραγμάτων οὐχ ἦσσαν*

⁵¹ Για το πρώτο μέρος βλ. διδακτικό βιβλίο, σ. 133. Ο Κ. Γεωργούλης (2), σ. 579 θεωρεί ότι το νόημα είναι πως «η αρετή δεν μπορεί να παρθή». Ο Ι. Θεοδορακόπουλος πιστεύει (σ. 278) ότι ο λόγος αυτός δηλώνει την ελευθερία της αρετής. Η ελευθερία αυτή είναι διπλή: η αρετή δεν έχει κύριο και κάθε άνθρωπος μπορεί να την τιμήσει ή να την ατιμάσει. Από την εσωτερική σχέση του ανθρώπου με το *μέγιστον μάθημα*, το αγαθό, θα εξαρτηθεί η θετική του στροφή προς την αρετή που τον περιμένει ελεύθερη. Η ελευθερία του ανθρώπου και το αδέσποτο της αρετής είναι συνάλληλα. Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 26.

⁵² Στο κείμενο εντοπίζονται τα: *αἰρήσεσθε - λαχόν - ἐξ ἀνάγκης*. Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 25.

⁵³ Ο χαρακτήρας του ανθρώπου είναι υπεύθυνος για την ευτυχία ή τη δυστυχία του. Βλ. Κ. Γεωργούλης (2), σ. 579.

⁵⁴ Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 28.

ἀμαθῶς χωρῆσαι ἢ καὶ τὰς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου δι' ὅπερ καὶ τὴν τύχην, ὅσα ἂν παρὰ λόγον ξυμβῆ, εἰώθαμεν αἰτιᾶσθαι.

20. Ποια ἦταν στην εποχή του Πλάτωνα η παραδοσιακή αντίληψη για τη μοῖρα του ἀνθρώπου και τις συμφορές και ποια ἀποψη εκφράζει ο Πλάτων⁵⁵;

Λεξιλογικές- Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *λήξεται/λαγγάνω*: Να δώσετε παράγωγα στη νέα ελληνική.
2. α) Ποια σημασία έχει το επίθετο «δεξιός» στο κείμενο και ποια είναι η μεταφορική σημασία της λέξης; β) Ποιες σημασίες έχει το «δεξιός» στις ακόλουθες φράσεις και σύνθετα;
Να έρθουν όλα δεξιά - μπες με το δεξί - ο Χ. είναι το δεξί χέρι του πρωθυπουργού - δεξιό κόμμα - δεξιόστροφος κοχλίας - δεξιοτέχνης συγγραφέας - επιδέξιος άνθρωπος- αδέξιες κινήσεις - νοητικές δεξιότητες.
3. *Λάχεσις, Κλωθώ, Άτροπος, Μοίρα*: Να γράψετε την ετυμολογία των ονομάτων και τη σημασία τους.
4. Στο λόγο του προφήτη να σημειώσετε τις λέξεις που χρησιμοποιούνται και σήμερα με την ίδια σημασία και αυτές που χρησιμοποιούνται με διαφορετική. Στη δεύτερη περίπτωση να γράψετε τη σύγχρονη σημασία.
5. *δαίμων*: α) Ποια είναι η αρχική σημασία της λέξης και ποια στα σύνθετα *εὐδαίμων - κακοδαίμων*; β) Ποια σημασία έχουν τα νεοελληνικά *δαμονισμένος, δαιμονολογία*;
6. *θανατηφόρος*: Να γράψετε τέσσερις σύνθετες λέξεις διατηρώντας το β' συνθετικό της λέξης που σας δίνεται.

---

⁵⁵ Βλ. σχόλια διδακτικού βιβλίου, σ. 135.

Ερωτήσεις για όλο το μύθο

1. Γιατί ο άνθρωπος ενδιαφέρεται για την τιμωρία των αδίκων στον άλλο κόσμο;
2. Να συγκρίνετε το μύθο με γνωστά σας λογοτεχνικά κείμενα καταβάσεων στον Άδη (για παράδειγμα ανατρέχοντας στα σχολικά σας βιβλία μπορείτε να συγκρίνετε με τη Νέκυια του Ομήρου ή με την Κόλαση του Δάντη).
3. Οι απόψεις του Πλάτωνα για την ελευθερία του ανθρώπου μπορούν να συσχετιστούν με τις νεότερες αντιλήψεις για την ελευθερία της βούλησης⁵⁶;
4. Ποιες αντιλήψεις (δοξασίες) εκφράζονται στο κείμενο και ποιες από αυτές διατηρούνται σήμερα;
5. Στο πλατωνικό κείμενο οι πιο βαριές τιμωρίες επιβάλλονται μετά θάνατο σε τυράννους. Στις ευαγγελικές παραβολές αντίστοιχα η μεταθανάτια τιμωρία (ή ο αποκλεισμός από τον Παράδεισο, που τελικά είναι το ίδιο) είναι πιο βέβαιη για έναν πλούσιο⁵⁷. Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας, αυτό;
6. Πώς εναρμονίζεται η άποψη του Πλάτωνα για ευθύνη του ανθρώπου (η κακή, ηθικά επίμεμπτη πράξη, οφείλεται στην κακή θέληση του ανθρώπου) με το σωκρατικό δόγμα ότι κανείς δεν είναι κακός με τη θέλησή του⁵⁸;
7. Ποιες πυθαγόρειες και ορφικές αντιλήψεις εντοπίζονται στο πλατωνικό κείμενο⁵⁹;

---

⁵⁶ Η ερώτηση μπορεί να δοθεί μόνο αν οι μαθητές έχουν γνωρίσει τέτοιες αντιλήψεις από το μάθημα της Φιλοσοφίας.

⁵⁷ *Ἐνκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν* (Κατὰ Ματθαῖον ΙΘ', 24-25, βλ. και Κατὰ Λουκᾶν ΙΣΤ', 19-31 την παραβολή του πλούσιου και του φτωχού Λαζάρου). Για την εξήγηση μπορούν να στηριχτούν στο είδος και στο στόχο καθενός κειμένου, και να λάβουν υπόψη τους το κοινό στο οποίο απευθύνονται.

⁵⁸ Βλ. Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 26.

⁵⁹ Για να δοθεί η ερώτηση είναι αναγκαίο να έχουν οι μαθητές κάποια στοιχεία για τις αντιλήψεις αυτές. Βλ. A. Lesky, σσ. 720, 727, W. K. C. Guthrie (2), σσ. 183, 239 και Κείμενα από τη βιβλιογραφία, αρ. 27, 28.